

Tussen front en thuisfront

TEKSTEN: JORIS DELPORTE / De "Grote Oorlog" is deze zomer een eeuw oud. *Tertio* zeef door studies en herdenkingsinitiatieven naar aansprekende getuigenissen van zowel frontstrijders als hun thuisfront. Op zoek naar honderdjarige kwesties die ons blijvend appelleren: van burgerzin over moed tot rouw en trauma. Deze week: van de Somme naar Verdun en terug.

Franse (uitputtings)slagen bleken hel op aarde

"De beruchte (uitputtings)slagen bij Verdun en aan de Somme hebben een nagenoeg onbevattelijke menselijke tol geëist", stelt Korneel De Rynck. De historicus en schrijver voert ons in *Ijzeren oogst* terug naar dat infernale, moerassige strijdtoneel.

"Geschiedenis schrijven" of het verleden laten herleven in boekvorm: Korneel De Rynck doet het om den brode. Zo ook in zijn nieuweling *Ijzeren oogst*. Dat doorleefde reisverslag plaatst *lieux de mémoire* van Sarajevo tot Ieper in de kijker. Voor *Tertio* bladert de West-Vlaamse auteur door zijn hoofdstukken over Franse offensieven die een blijvende plaats hebben veroverd in onze collectieve herinnering.

Waarom eiste de Slag om Verdun (februari-december 1916) een hoge menselijke tol?

"Deze stad bezat een enorme symboolwaarde voor de Fransen, als sluitpost van de verdedigingslinie die was gecreëerd na de Frans-Pruisische Oorlog (1870-1871). Zodra de Duitsers aanielen, gooiden ze dan ook alles in de strijd om de vijand tegen te houden. Het is trouwens onduidelijk waarom de Duitse opperbevelhebber, Erich von Falkenhayn (1861-1922), net bij Verdun een offensief lanceerde. Volgens een hypothese, de meest cynische, koos hij voor dit gebied om de Franse troepen 'dood te laten bloeden'. Hij besefte maar al te goed dat ze Verdun tot elke prijs gingen verdedigen. Een aannemelijk denkspoor aangezien de aanvoertroute van het Franse leger tussen Bar-le-Duc en Verdun – de zogenoemde

Voie Sacrée – opvallend ongemoed werd gelaten. Hierdoor bleven onze zuiderburen manschappen aanvoeren naar het front, wat in een volgehouden 'dodelijke worstelpartij' uitmondde. Daarbij leed het Franse leger enorme verliezen, de Duitsers nauwelijks minder."

Waarom beroert deze slag bijna een eeuw na datum nog zo de Franse gemoederen?

"De duur en vooral het vernietigende karakter van deze operatie maakten de herinnering onuitwisbaar. Onder anderen jezuiet en sergeant Paul Dubrulle beschreef treffend hoe in deze hel op aarde talloze jonge lichamen aan flarden werden gereten. Andere, meer 'persoonsgebonden' factoren vergrootten nog de publieke interesse in deze slachtpartij. Zo paste de Franse generaal Philippe Pétain (1856-1951) tijdens de slag een rotatiesysteem toe, waarbij divisies elkaar snel aflosten. Hierdoor vocht driekwart van het Franse leger op deze grond. Talloze oud-strijders konden verklaren: 'j'y étais', 'ik ben er geweest', daar in de hel van Verdun. Naast Pétain, later de leider van het Vichy-regime, speelde Charles de Gaulle (1890-1970) er een bescheiden rol als soldaat. Deze beide vooraanstaande figuren uit de recente Franse geschiedenis lieten zich bij die slag voor het eerst echt opmerken."

Enkele dorpen rond Verdun werden compleet vernietigd om na de oorlog nooit te herrijzen. Waarom?

"Door alle gif- en munitieresten in de grond bleek een terugkeer weinig opportuun voor de oorspronkelijke inwoners – vooral boeren en jagers. Parijs zag eveneens in dat de verwoeste dorpen betekenisvoller bleken als herdenkingsplaatsen. Daarom werden ze omgedoopt tot 'villages détruits'. Op wat puin na valt er niets meer te zien. Overal zitten kraters. Dat stille niets herinnert op indrukwekkende wijze aan het oorlogsgeweld, veel meer dan de vele begraafplaatsen of monumenten. Deze blijken eigenlijk te mooi in vergelijking met de realiteit waarnaar ze verwijzen."

Die andere grote slachtpartij, bij de Somme (juli-november 1916), heeft bijna een miljoen doden en gewonden geëist. Zijn velen onder hen de dood ingejaagd door het eigengereide optreden van de Britse opperbevelhebber, Douglas Haig (1861-1928)?

"Haig maakt het voorwerp van kritiek en polemiek uit. Zelf hoed ik me voor een eenzijdig negatieve evaluatie. Achteraf oordelen, blijkt vaak al te eenvoudig. Wel staat vast dat hij adviezen van hooggeplaatste militairen met meer terreinkennis in de wind sloeg. Zo ging hij in tegen de voorgestelde strategie van Henry Rawlinson, nochtans de commandant van het leger dat het offensief moest uitvoeren. Rawlinson had gepleit voor een reeks van beperkte en voorzichtige aanvallen. Bij die zogenaamde *bite-*

and-hold-tactiek veroveren soldaten een klein gebied, consolideren ze dat en trekken dan verder. Maar Haig vond dat van overdreven veel voorzichtigheid getuigen en mikte op een onrealistische doorbraak. De Duitse verdediging onderschatte hij daarbij schromelijk. Het offensief bleek een grote mislukking en zadelde het Britse leger met een immens trauma op."

Uw boek belicht de aanwezigheid van John Tolkien (1892-1973) aan de Somme. Uit zin voor anekdotiek of schuilt daar een boodschap achter?

"Ik vond het interessant om stil te staan bij de link tussen zijn oorlogservaringen en het duistere karakter van passages uit *The Lord of the Rings*. Enkele schrikbarende creaturen in zijn literaire universum blijken direct geïnspireerd op de *gueules cassées* of vreselijk verwonde gezichten die hij aan het front opmerkte. Ook refereren zijn 'Dode Moerassen' (*plek in Midden-aarde*, *nvdr*) aan het modderige kraterveld met alle doden."

Korneel De Rynck schreef een doorleefd reisverslag. © KOEN BROOS

U laat zich kritisch uit over het herdenkingstoerisme en gewaagt zelfs van een 'McSomme'. Waarom?

"Daarmee verwijs ik specifiek naar een zakje friet van McDonald's dat ik bespeurde aan de ingang van een begraafplaats, totaal respectloos en ongepast. De term welde in me op omdat ik op meerdere locaties het gevoel kreeg dat de herdenking niet sereen genoeg verliep. Veeleer leek het een zaak van commercie vermengd met ramp-toerisme. Ik zag een bus met Britse jongeren voorbijrijden, op de zijkant prijkte: *Insight Vacations*. Later speelden die jongeren rond het monument van Thiepval; ze kochten souvenirs in de boetiek. Ik vroeg me af of er van *insight* nog wel sprake was. In en rond Ieper vallen dergelijke uitwassen eveneens te betreuren. Daarover dienen we ons te bezinnen. Ook illustreert dergelijk gedrag hoe de mentale afstand tot WOI voor velen groeit. Deze wereldbrand zinkt weg in het moeras van de herinnering. Steeds meer heeft dat conflict iets exotisch, het is écht geschiedenis geworden." III

Het stille niets van verwoeste dorpen (foto: Ornes bij Verdun). © RR

Korneel De Rynck, *Ijzeren oogst. Een reis door Europa en de Grote Oorlog*, De Bezige Bij, Antwerpen, 400 blz., € 24,99. Bestellen kan via www.tertio.be